

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ГЕНДЕР ТЕНГЛИГИ МАСАЛАЛАРИ

Н. Ю. Жўрабоев

Тошкент давлат транспорт университети доценти

Ф. Рўзимуродов

М. Ёқубжонов

Тошкент давлат транспорт университети талабаси

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада янги Ўзбекистонда сўнгги йилларда гендер тенглиги бўйича амалга оширилган чора-тадбирлар мазкур соҳага оид қабул қилинган қарорлар, стратегия ва қонунлар асосида ёритиб берилган.

Калит сўзлар: “гендер” тушунчаси, хотин-қизлар, гендер тенгиликка эришиш стратегияси, тайзик, зўравонлик, ҳимоя, кафолат, қонун.

КИРИШ

Маълумки, “гендер” тушунчасини эркеклар ва хотин-қизларни жамият ҳаётида бирдек фаол иштироки, уларнинг тенг ҳуқуқ ва бурчларга эга эканлиги деб талқин этиш анча кенг тарқалган. Аммо гендер тушунчаси фақат аёллар манфаатини ифодаламайди. Балки ҳар икки жинс вакиллариининг ўз орзу ва мақсадлари сари дадил одимлашларига, ҳаёт сифатини ошириш учун уларга бир хил имкон бериш кераклигини ҳам англатади. Айнан ривожланган жамиятларнинг талабларидан бири – бу эркек ва аёл ҳуқуқлари тенглигини таъминлашдир. Зеро, Ўзбекистон Республикасининг Конституциясининг 46-моддасида “Хотин-қизлар ва эркеклар тенг ҳуқуқлидирлар”, [1] деб белгилаб қўйилган.

Дарҳақиқат, гендер тенглик – бу мамлакатнинг демократик тараққиёт даражасини белгиловчи омиллардан биридир. Бошқача қилиб айтганда, ривожланган мамлакатлар қаторига қўшилиш, юртга тобора кўпроқ инвестиция жалб қилиш, туризм имкониятларидан самарали фойдаланиш учун ҳам бу омилга алоҳида этибор бериш лозим.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯСИ

Сўнгги тўрт йилда хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятларга эришиш, жамият ва давлат ишларини бошқаришда уларнинг тенг иштирокини таъминлаш, хотин қизларни ижтимоий-иқтисодий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш, шуниндек, хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилишга қаратилган

кенг кўламли ислохотлар амалга оширилди. Гендер тенглик масаласи давлат сиёсати даражасига кўтарилиди, соҳага оид 25 та қонунчилик ҳужжатлари қабул қилинди. Хусусан, 2019 йиллари қабул қилинган “Хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги ва “Хотин қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси қонунлари хотин-қизларнинг жамиятдаги ўрни ва нуфузини мустаҳкамлашга доир муҳим қадам сифатида жамоатчилик томонидан қизгин маъқулланди. Уларда “гендер” тушунчасига илк бор тариф бериш билан бирга хотин қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш борасидаги давлат сиёсатининг асосий йўналишлари белгилаб берилди [2].

Бугунги кунда мамлакатимизда бу борада тизимли чора-тадбирлар амалга оширилмоқда. Масалан, 2030 йилга қадар мўлжалланган Ўзбекистон Республикасида гендер тенгликка эришиш Стратегиясининг қабул қилиниши бу борадаги муҳим босқичлардан бири бўлди [3]. Мазкур тарихий ҳужжатда гендер тенгликни таъминлашнинг асосий тамойиллари қаторида қонунийлик, демократия, очиқлик ва ошкоралик принциплари белгиланган. 2030 йилгача гендер тенгликка эришиш стратегияси 9 та мақсадни қамраб олади. Булар:

- ижтимоий-сиёсий ҳаётда эркек ва аёлларнинг иштирок этишида тенг имкониятлар ва ҳуқуқларни яратиш;
- аёл ва эркекларнинг иқтисодиёт, бандлик ва меҳнат мигрантлари ҳуқуқларини ҳимоя қилишда гендер тенглигини таъминлаш;
- бугунги ҳаёт давомида барча учун адолатли ва сифатли таълимни таъминлаш;
- барча хотин-қизлар учун гендер тенглигини таъминлаш, зўравонликдан ҳимоялаш, одам савосига чек қўйиш;
- барча эркек ва аёллар учун ижтимоий ҳимоя, соғлом турмуш тарзини таъминлаш;
- миллий гендер статистикасини ривожлантириш;
- режалаштириш ва бюджетлаштиришда гендер масаласини инобатга олиш;
- ОАВда гендер муаммоларининг кенг ёритилишини таъминлаш;
- барча учун хавфсиз экологик муҳитни таъминлаш масалаларига хотин-қизларни жалб қилиш [4].

Таъкидлаш жоизки, бугунги кунда турли даражадаги давлат ва жамоат ташкилотлари тизимида 1500 нафардан ортиқ, шу жамладан, вазирлик ва идораларда, маҳаллий ижроия ҳлокимияти органларида хотин-қизлар раҳбарлик лавозимларида фаолият юритмоқда. Давлат бошқарувида хотин-қизлар иштирокини ошириш мақсадида 6 мингдан зиёд фаол хотин-қизларлардан иборат кадрлар

заҳираси шакллантирилди. Ҳозирги кунда уларни турли раҳбарлик лавозимларига тайёрлаш бўйича тизимли ўқувлар ташкил этилмоқда. Ёки, айти вақтда, Ички ишлар вазирлиги тизимида 16 нафар аёл раҳбарлик, 6 нафар аёл ҳокимлик лавозимида меҳнат қилмоқда. Турли даражадаги давлат мукофоти совриндорлари бўлган хотин-қизлар сони 2 минг 224 нафарни ташкил этмоқда. Ўзбекистон тарихида биринчи марта миллий парламентда хотин-қизлар сони БМТ томонидан белгиланган тавсияларга мос даражага етди. Хусусан, мамлакатимиз парламенти хотин-қизлар сони бўйича дунёдаги 190 мамлакат парламенти ўртасида 37 ўринни эгаллаб турибди. Ҳолбуки, – шунга эътибор беришингизни сўрайман – бундан 5 йил аввал биз бу борада 128-ўринда эдик [5].

Шу билан бирга, хотин-қизларнинг давлат ва жамият қурилишидаги иштирокини кенгайтириш, ижтимоий-иқтисодий, таълим, соғлиқни сақлаш ва бошқа соҳалардаги ўрнини янада юқори даражага кўтариш муҳим вазифалардан бири бўлиб турибди. Бунинг учун хотин-қизлар ва эркаклар тенг ҳуқуқлигини таъминлашга доир долзарб масалаларга оид тегишлар қарорлар қабул қилиш зарур кўринади.

Шу нуқтаи назардан, гендер тенгликка эришиш Стратегиясига асосан, узоқ истиқболдаги мақсадли вазифалардан келиб чиқиб, гендер тенгликка эришиш бир қатор дастурлар йўналишларида амалга оширилади. Давлат хизматида, ижтимоий-иқтисодий, оилавий, сайлов ҳуқуқларини амалга оширишда хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имокониятларни таъминлаш, шулар жумласидандир. Шунингдек, Стратегияда гендер тенгликни таъминлаш тадбирларини ҳисобга олган ҳолда, давлат дастурларини бюджетлаштириш ва молиялаштириш ҳам кўзда тутилган. Бундан ташқари, юқори ва қўйи тизимдаги давлат органларидаги раҳбарлик лавозимларига хотин-қизларни тайинлаш амалиёти кенгайтириб борилади.

Эътиборли жиҳати шундаки, бугунги янгиланаётган жамиятда аёлларнинг сиёсат ва иқтисодиётга кенг жалб қилиниши туфайли гендер тенглиги борасида муайян ўзгаришлар, силжишлар, ҳаттоки, ютуқлар кўзга ташланмоқда. Хусусан, Гендер тенглик индексида Ўзбекистон 188 та мамлакат орасида 57 ўринни эгаллаб турибди. Бу кўрсаткич хотин-қизлар таълим олиши ва иқтисодий фаоллиги юқори даражада эканлиги билан изоҳланади. Ёки 2019 йил декабрь ойида бўлиб ўтган парламент сайлови якунлари бўйича Ўзбекистон тарихида илк бор миллий парламентдаги аёллар сони 32 фоизга етди. Парламентларо Иттифоқнинг “Миллий парламентларда аёллар” рейтингига кўра, Ўзбекистон парламенти 193 давлат орасида 44 ўринни эгаллади. Сиёсий партияларда хотин-қизларнинг улуши 46 фоизга, олий таълимда 47 фоизга етди. Мамлакат раҳбарлик лавозимларида аёллар ва эркаклар нисбати мос равишда 27

фоиз ва 73 фоизни ташкил этди [6]. Муҳтарам аёлларимиздан 16 нафари Ватанимизнинг энг олий мукофоти – “Ўзбекистон Қаҳрамони” унвонига, иқтидорли қизларимиздан 311 нафари Зулфия мукофотиغا сазовор бўлганлиги янада қувончлидир.

“Келажакда Ўзбекистон ва Марказий Осиё аёлларини қандай тасаввур қиласиз?” деган саволга жавоб берар экан, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Раиси, Марказий Осиё етакчи аёллари мулоқоти раҳбари Танзила Норбоева шундай дейди: “Мен келажакда Ўзбекистон ва Марказий Осиё мамлакатлари аёлларини албатта соғлом ва бахтли аёллар сифатида тасаввур қиламан. Ҳозир ҳақиқатга айланган эркин танлов имконияти бундай бахтга эришишга ёрдам беради, деб ўйлайман. Мамлакатимиз ва минтақамиз хотин-қизлари турли соҳаларга тобора кўпроқ жалб этилмоқда, уларнинг ўрни фақат ошхонада, деган эскича қарашларга барҳам берилмоқда. Бундай кейин ҳам юртдошларимиз муҳим қарорлар қабул қилишда олдинги сафда бўлишади. Давлатимиз жамиятда тотувликни таъминлашни мақсад қилиб қўйган экан, буни гендер тенгликсиз тасаввур қилиб бўлмайди. Ишончим комилки, тез орада бу иш доимий ва узоқ муддатли натижалар беради” [7].

ХУЛОСА

Хулоса қилиб айтганда, янгиланаётган Ўзбекистонда гендер тенглик масаласи жамият ривожига муҳим аҳамият касб этмоқда. Хотин-қизларнинг оилада, жамиятда, қолаверса, давлат бошқарувидаги фаоллигини оширишга алоҳида эътибор қаратилаётгани натижасида ижтимоий муносабатларда ҳам, қонунчиликда ҳам катта ўзгаришлар рўй бермоқда.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси.-“Ўзбекистон”, Тошкент, 2019 йил, 17-бет.
2. Қаранг: “Хотин-қизлар ва эркаклар учун тенг ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги (ЎРҚ-562-сон) ва “Хотин қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги (ЎРҚ-561-сон) Ўзбекистон Республикасининг Қонунлари. 02.09. 2029 й.
3. “2030 йилга қадар Ўзбекистон Республикасида гендер тенгликка эришиш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг қарори, 28.05.2021 й., СҚ-297-IV-сон.
4. Журабоев, Носир Юсупович, & Ҳасанов, Миршод Нўъмонович (2022). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ СОҲА РИВОЖИ: ИСЛОҲОТ ВА ИСТИҚБОЛ. Oriental renaissance:

Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (6), 1274-1283.

5. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Халқаро хотин-қизлар кунига бағишланган тантанали маросимдаги нутқи. – “Халқ сўзи”, 7-март, 2022 й.

6. <https://yuz.uz/news/tanzila-narbaeva-gender-tenglik-yangi-ozbekiston-ustuvor-yonalishining-ajralmas-qismiga-aylandi>

7. Журабоев Носир Юсупович, & Рахимова Машхура Иномжановна (2021). ВКЛАД АБУ РАЙХАНА БЕРУНИ В РАЗВИТИЕ ФИЛОСОФСКОЙ МЫСЛИ. Проблемы науки, (2 (61)), 14-15.

8. Ruzigul, U., Nasirjan, J., Dilmurodkhakim, A., Mirshod, N., & Urozboy, E. (2020). Rationale and history of human reflections in the muslim philosophy. International Journal of Advanced Science and Technology, 29(5), 1453-1458.

9. Ж. С. Раматов, Л. А. Валиев, & М. Н. Хасанов (2022). АУРОБИНДО ГҲОШ ТАЛҚИНИДА ИНСОН БОРЛИҒИНИНГ АНТРОПОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3 (6), 688-695.

10. З. Н. Бобошев, М.Н.Хасанов, & Э.А.Нуруллаев. (2022). АБУ НАСР ФОРУБИЙНИНГ ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ АСОСЧИСИ СИФАТИДА . JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS, 4(3), 108–115.

11. Абдурахмонова, З. Ю. (2021). ЗАМОНАВИЙ ЎҚИТИШНИНГ МУАММО ВА ЕЧИМЛАРИДА САМАРАЛИ ЁНДОШУВ. Academic research in educational sciences, 2(CSPI conference 1), 1189-1193.

12. Aripov, N., Kamaletdinov, S., Tokhirov, N., & Abduraxmanova, Z. (2022). Simulation Modeling of Train Traffic Based on GIS Technologies. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 16, 73-82.